

kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI

Fond za humanitarno pravo

Teme biltena **kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI** odnose se na prepreke i rešenja za uspostavljanje vladavine prava i odgovornosti u vezi sa zločinima počinjenim u nedavnoj prošlosti i težeće afirmisaniju potreba pojedinaca i društva koje proističu iz tog iskustva, a u okviru pregovora o članstvu Srbije u EU.

Broj 14
novembar 2016

Istina i briga o žrtvama umesto negiranja zločina i tretiranja ratnih zločinaca kao heroja

Intervju sa Seržom Bramercom, glavnim tužiocem Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju

FHP: Koja su, po Vašem mišljenju, najznačajnija dostignuća Tužilaštva Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) danas, 23 godine nakon njegovog osnivanja?

Tužilaštvo MKSJ-a dovelo je do značajnog napretka u uspostavljanju odgovornosti za zločine koji su počinjeni u bivšoj Jugoslaviji. Važno je setiti se da su pre MKSJ-a nekažnjivost i amnestija za zločine počinjene u sukobima bile pravilo.

Serž Bramerc (@MKSJ)

Fond za humanitarno pravo

Zato početak procesa pozivanja na odgovornost u bivšoj Jugoslaviji i privođenje pravdi mnogih visokih funkcionera za zločine koje su počinili treba smatrati najznačajnijim dostignućem Tužilaštva.

MKSJ će ispuniti svoj mandat time što nijedan begunac kojeg je optužio za ratne zločine neće ostati na slobodi. Hapšenje begunaca je jedan od najvećih izazova s kojim se suočavaju međunarodni sudovi, tako da Tužilaštvo može biti zadovoljno svojim dostignućima u tom pogledu.

Konačno, Tužilaštvo sarađuje s kolegama tužiocima u zemljama bivše Jugoslavije i u celom svetu na izgradnji efikasnog sistema komplementarnosti i saradnje. Radimo s nacionalnim tužiocima kako bismo im omogućili pristup našoj zbirci dokaza (koja ima više od 9 miliona strana i najveća je takva zborka) i kako bismo im pomogli u jačanju kapaciteta. Rezultat ove saradnje je to da se dokazi MKSJ-a svakodnevno koriste u krivičnom gonjenju za ratne zločine na nacionalnom nivou. Ti dokazi koje smo prikupili takođe ostaju na raspolaganju budućim generacijama, da im pomognu da nauče šta se dogodilo i da se suprotstave revizionizmu i negiranju.

FHP: Kakav činjenični zapis o odgovornosti Srbije za počinjene ratne zločine je MKSJ ostavio iza sebe?

Nesporno je da je Tužilaštvo otkrilo mnoge činjenice o zločinima koji

su počinjeni i kako je do njih došlo. Dokazi se mogu pronaći u presudama MKSJ-a i u našim arhivama.

Međutim, mandat MKSJ-a se odnosi samo na utvrđivanje individualne krivične odgovornosti. Međunarodni sud pravde može doneti i već je doneo zaključke o državnoj odgovornosti Republike Srbije po međunarodnom pravu.

Ova razlika je ključna. Mnogi optuženi pred MKSJ pogrešno tvrde da postoji kolektivna odgovornost za zločine i sugerisu da je njihova krivica krivica nacije. Međutim, rad MKSJ-a je zasnovan na suprotnom principu. Naši tužiocи su pokazali da su zločine počinili pojedinci koji su zloupotrebili svoja ovlašćenja i posle toga lagali javnost o tome šta su uradili.

FHP: Uprkos sudski utvrđenim činjenicama u državama bivše Jugoslavije i dalje dominiraju relativizacije, negiranja i poricanja odgovornosti za počinjene zločine. Šta je još potrebno preuzeti kako bi se postigla pravda i prihvatile činjenice o kršenjima ljudskih prava tokom oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji?

Neupitno je da negiranje i relativizacija zločina i tretiranje ratnih zločinaca kao heroja još uvek prevladavaju u regiji, te da je to, na žalost, odnedavno postalo vidljivije. Pre nekoliko godina bilo bi teško zamisliti da član Vlade Republike Srbije kaže da je osuđeni ratni zločinac model i primer kako vojnik

treba da se bori za svoju zemlju.

Istovremeno ima i pozitivnih pomaka, čak i u ovoj teškoj atmosferi, kao što je iskazivanje poštovanja žrtvama od strane delegacija na mestima kao što su Kazani ili Srebrenica.

Prihvatanje činjenica je težak proces. Ključni element za to je rad nevladinih organizacija i civilnog društva, kao što su Fond za humanitarno pravo, Inicijativa mladih za ljudska prava, Documenta, Žene u crnom i mnoge druge. Uprkos preprekama i izazovima s kojima se suočavaju, organizacije civilnog društva su postigle ogromne rezultate. One na lokalnom nivou imaju i moraju i dalje imati centralnu ulogu u promovisanju pravde, obrazovanja, prihvatanja prošlosti i pomirenja.

Međutim, organizacije civilnog društva ne mogu to da urade same. Mora postojati politička volja i vodstvo. MKSJ je ustanovio činjenice i utvrdio odgovornost pojedinaca. Sada je na političarima i vladnim funkcionerima da budu iskreni s javnošću i da pomognu društvu da prihvati činjenice.

FHP: Kako ocenjujete regionalnu saradnju između Srbije, Hrvatske i BiH u procesuiranju ratnih zločina? Koji su, po Vašem mišljenju, uzroci i posledice neučestvovanja Srbije na regionalnom sastanku tužilaca za ratne zločine na Brionima?

Regionalna saradnja tužilaca je u nekim aspektima jaka, a u drugim slaba. Na tehničkom nivou, saradnja napreduje. Naravno, ima još uvek

izazova, kao što je kontinuirano neizvršavanje kazne za Novaka Đukića u Srbiji, što je trebalo da bude lako i brzo rešeno na osnovu principa uzajamnog poštovanja propisa u međunarodnim odnosima.

Istovremeno, politika i diplomatska sukobljavanja imaju jasan negativan uticaj, posebno za predmete koji se odnose na više ili srednje rangirane funkcionere.

Na primer, politika hrvatskih vlasti ometa regionalnu saradnju tužioca Bosne i Hercegovine i tužioca Hrvatske u važnim predmetima koji se odnose na zločine počinjene od strane srednje rangiranih funkcionera Herceg-Bosne i Hrvatskog vijeća obrane. I, kao što ste pomenuli, prvi put u devet godina delegacija Srbije nije prisustvovala brionskoj konferenciji o regionalnoj saradnji.

FHP: Pred specijalizovanim odeljenjima za ratne zločine u Srbiji su od 2003. godine procesuirana 172 pojedinca, a pravноснјо осуђено 51 počinilac. Šta vidite kao ključne prepreke efikasnom procesuiranju ratnih zločina u Srbiji?

Srbiji je potrebno da političari i vladini funkcioneri postupaju odgovorno, tako što će na prvo mesto da stave istinu, žrtve i najvažnije interes društva umesto negiranja zločina, tretiranja ratnih zločinaca kao heroja i podrivanja vladavine zakona.

Kada se svedoci i tužaci nazivaju izdajnicima zato što govore istinu i postupaju nepristrasno, nešto je tu jako pogrešno. Ako se politički

način razmišljanja i atmosfera hitno
ne promene, biće jako teško postići
pravdu.

Tužilaštvo MKSJ-a i Evropska komisija
su ranije ove godine pozdravili
usvajanje Nacionalne strategije

za procesuiranje ratnih zločina.
Novoizabrana vlast sada može u
praksi da pokaže svoju opredeljenost
za potpunu odgovornost i zatvori
jaz koji postoji između ciljeva i
razočaravajuće stvarnosti na terenu.

[događaji]

Otvaranje Poglavlja 23

Predstavljanjem Zajedničke pozicije Evropske unije (EU) i Pregovaračke pozicije Srbije 18. jula u Briselu otvoreno je poglavlje Pravosuđe i osnovna prava (23). Zajednička pozicija EU sadrži prelazna merila u odnosu na koje će EU procenjivati napredak Srbije u usklađivanju sa pravnom regulativom EU. U njoj se naglašava da je u oblasti procesuiranja ratnih zločina neophodan opipljiv napredak i neupitna politička posvećenost. EU od Srbije očekuje da ne dozvoli nekažnjivost za ratne zločine, da

pruži adekvatnu zaštitu žrtvama i svedocima, kao i da konstruktivno sarađuje sa institucijama u regionu i šire.

Prelazna merila za praćenje unapređivanja procesuiranja ratnih zločina pred sudovima u Srbiji uključuju:

- primenu Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina u Srbiji
 - usvajanje i primenu strategije Tužilaštva za ratne zločine
 - proaktivnost pravosudnih tela
 - poverljivost istraga
 - unapređivanje zaštite i podrške žrtvama i svedocima
 - zaštitu prava žrtava
- i pristup pravdi bez diskriminacije
- adekvatne istrage svih navoda o počinjenim ratnim zločinima i jednak tretman svih osumnjičenih
 - povećan broj predmeta
 - procesuiranje i visokorangiranih pojedinaca
 - usklađivanje kaznene politike sa međunarodnim standardima
 - efikasnu saradnju sa susednim državama u rešavanju sudbine nestalih osoba
 - potpuno rešavanje svih problema sa drugim tužilaštvinama u regionu u vezi sa

<p>sukobom nadležnosti - punu saradnju sa Haškim tribunalom i Međunarodnim mehanizmom za krivične sudove, uz prihvatanje i primenu svih njihovih odluka.</p>	<p>Evropska komisija: Neophodan iskren napor za suočavanje sa prošlošću</p> <p>U pismu upućenom predsedniku Vlade Republike Srbije, predsednik Evropske komisije (EK) Žan Klod Junker ponovio je stav EU da su dobrosusedski odnosi, regionalna saradnja i pomirenje ključni principi koje moraju poštovati i države kandidati i države članice EU. On je</p>	<p>tom prilikom naglasio i da je EK oduvek posvećena poštovanju žrtava i sećanju na njihovo stradanje, kao i kažnjavanju odgovornih za počinjene zločine. Prema njegovim rečima, „dugačak put ka pomirenju naroda zahteva zajedničke, iskrene napore svih strana i na svim nivoima kako bi se nepristrasno prepoznale nepravde iz prošlosti i zajedničkim snagama se suočilo sa njima, što predstavlja osnovu za zajedničku budućnost“.</p>	<p>je došlo tokom jula 2016. godine. Junker je u pismu pozvao Srbiju i Hrvatsku da sva otvorena pitanja reše kroz konstruktivan bilateralni dijalog i međusobno razumevanje, naglašavajući da je takvo postupanje u interesu svih u regionu.</p>
	<p>Pismo predsednika EK predstavlja odgovor na pismo koje mu je početkom avgusta uputio predsednik Vlade Republike Srbije Aleksandar Vučić. Ova razmena pisama usledila je nakon nove eskalacije odnosa između Srbije i Hrvatske, do koje</p>	<p>Parlementarci: Unaprediti procesuiranje ratnih zločina i zaštitu prava žrtava</p> <p>Na petom po redu sastanku zajedničkog Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje između EU i Srbije, koji je održan u Beogradu 22. i 23. septembra, usvojena je deklaracija koja poziva na efikasnu primenu Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina, jačanje istražnih i pravosudnih organa, unapređivanje zaštite svedoka i žrtava, kao i na zaštitu prava žrtava. Poslanici oba parlamenta su takođe naglasili kako je važno da Srbija adekvatno istraži</p>	

(©blogs.lse.ac.uk)

sve navode o ratnim zločinima uz jednako postupanje prema svim osumnjičenima, „ne ostavljajući utisak da neko može biti iznad zakona i bez obzira na nacionalnost osumnjičenih ili žrtava”.

Sprovodenje Akcionog plana za Poglavlje 23

Savet za sprovođenje Akcionog plana za Poglavlje 23 objavio je u oktobru treći [izveštaj](#) o njegovom sprovođenju. Izveštaj navodi da je implementacija Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina otpočela, da je proces izbora novog tužioca za ratne zločine u toku, te da se izrada strategije Tužilaštva za ratne zločine primiče kraj.

Prema navodima iz izveštaja, realizaciju niza mera sprečavao je višemesečni neizbor tužioca za ratne zločine i nepostojanje tužilačke strategije (jačanje kapaciteta TRZ-a i zapošljavanje psihologa za podršku žrtvama i svedocima,

programi obuke i treninga za zaposlene u institucijama koje se bave ratnim zločinima, saradnja sa tužilaštvom Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), objavljivanje izveštaja o dosadašnjim aktivnostima TRZ-a, izmena odredbi o pristupu poverljivim informacijama).

Jedine mere koje su u potpunosti realizovane uključuju izradu nove internet prezentacije TRZ-a i održavanje ekspertskega sastanka na temu kaznene politike u predmetima ratnih zločina. Međutim, iako je održan još u decembru 2015. godine, do danas nisu objavljeni zaključci sa ovog sastanka, što predstavlja posebnu meru u okviru Akcionog plana.

Od ostalih mera, prema izveštaju, izrađen je nacrt analize stanja i potreba Službe za otkrivanje ratnih zločina (SORZ). U njemu se, između ostalog, navodi da SORZ podržava stanovište „da učesnike oružanih sukoba iz redova pripadnika MUP-a ne treba

angažovati na otkrivanju i rasvetljavanju ratnih zločina”.

Dalje, saradnja TRZ-a sa MKSJ u pogledu transfera znanja i sudske prakse u predmetima sa visokorangiranim počiniocima je u toku; započeta je izrada uputstava za postupanje i komunikaciju sa oštećenima i svedocima; posebna radna grupa razmatra usvajanje zakona radi efektivne primene promene identiteta kao mere zaštite svedoka; u toku su konsultacije između nadležnih institucija o unapređivanju kapaciteta Jedinice za zaštitu svedoka. Takođe je urađena procena rada i definisane su mere za unapređivanje rada Jedinice za zaštitu svedoka, ali Ministarstvo unutrašnjih poslova nije dostavilo informacije o realizaciji mera koje nalažu primenu nalaza iz ove analize.

Objavljivanje pregleda sudske prakse Višeg, Apelacionog i Vrhovnog kasacionog suda u pogledu izricanja kazni u predmetima ratnih zločina u Srbiji, izvršeno je samo delimično,

objavljinjem odluka Vrhovnog kasacionog suda na njegovoj internet prezentaciji.

U pogledu procesnih prava, izveštaj navodi da je u toku analiza usklađenosti sa pravnom regulativom EU, u okviru koje je i mera koja podrazumeva punu implementaciju jačih procesnih garancija za žrtve ratnih zločina. Takođe, urađena je analiza usklađenosti sa Direktivom 2012/29/EU koja nalaže minimalne standarde u oblasti zaštite prava, podrške i zaštite žrtava krivičnih dela, a nalazi su upućeni članovima radne grupe

za izmene i dopune Zakonika o krivičnom postupku.

Evropska komisija: Pomirenje podrazumeva suočavanje sa prošlošću i svim ratnim zločinima

Dana 9. novembra Evropska komisija objavila je redovni godišnji izveštaj o Srbiji u kojem prati proces uskladivanja sa regulativom EU u okviru 35 tematskih poglavlja, ispunjavanje političkih i ekonomskih kriterijuma

za članstvo u EU i normalizaciju odnosa sa Kosovom.

EK je u izveštaju naglasila da **regionalna saradnja i dobrosusedski odnosi**, budući da doprinose stabilnosti, pomirenju i rešavanju nasleđa prošlosti, predstavljaju bitan deo evrointegracijskih procesa Srbije. U tom smislu izveštaj navodi da je Srbija nastavila da podržava Inicijativu za osnivanje REKOM-a.

Po prvi put nakon nekoliko godina EK je izrazila zabrinutost zbog **nesaradnje Srbije**

(© Evropska komisija)

sa Haškim tribunalom i insistirala na primeni svih odluka ovog suda.

U oblasti procesuiranja ratnih zločina pred domaćim sudovima
EK preporučuje Srbiji da ubrza primenu Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina i usvoji strategiju TRZ-a, da očuva značajnu sudsku praksu i znanje koje je stećeno tokom procesuiranja kompleksnih slučajeva, te da podrži, adekvatno obući i opremi TRZ.

EK je konstatovala da su tokom 2015. godine podignute samo dve optužnice, da nije bilo nikakvog napretka u procesuiranju visokorangiranih počinilaca, da nisu

otklonjeni nedostaci u sistemu zaštite svedoka, da podrška i zaštita žrtava krivičnih dela nisu u skladu sa regulativom EU, te da nedostaju efikasni mehanizmi zaštite prava žrtava. Takođe, EK zabrinjava višemesečni neizbor novog tužioca za ratne zločine.

U oblasti regionalne saradnje u procesuiranju ratnih zločina za EK je primetan nastavak saradnje sa tužilaštvima u regionu i veća dinamika razmene dokaza i informacija, ali i neobrazloženo i iznenadno odsustvo TRZ-a sa regionalnog stručnog sastanka tužilaca za ratne zločine koji se u kontinuitetu

održava već više od deset godina.

U oblasti reparacija, EK već treću godinu zaredom primećuje da aktuelni zakonski okvir velikom broju žrtava onemogućava pristup efikasnoj nadoknadi štete za zlodela kojima su bili podvrgnuti.

Nastavlja se i ocena da humanitarni problem regije Zapadnog Balkana predstavlja veliki broj **nestalih osoba** čija sudbina još uvek nije utvrđena. EK apeluje na ulaganje napora kako bi se pronašle informacije o potencijalnim lokacijama sa telima žrtava i sudbini osoba za kojima porodice još uvek tragaju.

[★] Pravda za zločine: da li je EU u stanju da je ostvari?

Iavor Rangelov, naučni saradnik na Katedri za globalnu bezbednost Londonske škole ekonomije i kopredsedavajući član Londonske mreže za tranzicionu pravdu

Marika Theros, doktorantkinja na Odeljenju za međunarodni razvoj Londonske škole ekonomije i viša naučna saradnica na Institutu za državnu delotvornost

Nataša Kandić, osnivačica Fonda za humanitarno pravo i regionalna koordinatorka Inicijative za REKOM

Malo je pitanja koja toliko pokreću građansku akciju i aktivizam u oblastima zahvaćenim sukobom kao što to čini pitanje pravde za najstrašnije zločine i ekonomski kriminal. Taj snažan zahtev za pravdom odražava kriminalizovan karakter i nasilja i ratne ekonomije u savremenim sukobima. Većina ljudi koja je iskusila sukob doživljava ga kao svakodnevni dodir sa različitim vidovima zloupotreba i otimačine koji njihove živote čine krajnje nesigurnim.

Okončanje takvih zloupotreba je prvi prioritet. Međutim, dok su međunarodni akteri fokusirani na mirovne pregovore koji podrazumevaju pristup odozgo prema dole (top-down), lokalne grupe civilnog društva nastoje da naglase važnost utvrđivanja odgovornosti počinilaca i obeštećenje žrtava. One stavljuju akcenat na pravdu zato što su svesne da se čitav spektar zloupotreba i kriminala – kršenja ljudskih prava, organizovani kriminal, korupcija – često nalazi u samoj srži sukoba i opstaje čak

i nakon okončanja neprijateljstva. Takođe, prepoznaju da se tom problemu mora prići sa obe strane – i marginalizacijom mreža koje podstiču i izvlače korist iz takvih zloupotreba i rešavanjem problema koje one proizvode, a koji bi u suprotnom samo dodatno polarizovali zajednicu i doveli do porasta broja ekstremista.

U oblastima zahvaćenim sukobom u kojima je na neki način angažovana i Evropska unija (EU) ona često postaje fokalna tačka za lokalne zagovarače pravde i njihove zahteve. Takve „mreže za pravdu“ poprimaju različite forme na različitim mestima: od protestnih pokreta u Ukrajini i Bosni, koji zahtevaju utvrđivanje odgovornosti i polaganje računa za endemsku korupciju, do aktivista koji rade sa običnim ljudima ili, recimo, novinara u Avganistanu i Siriji koji dokumentuju i javno izveštavaju o kršenjima ljudskih prava, često rizikujući svoje živote. Ono što je tu izuzetno jeste stepen u kom ovi akteri teže angažovanju i saradnji sa EU, doživljavajući je kao svog saveznika i sve vreme se nadajući da će njena

podrška napraviti ključnu razliku.

U tom pogledu balkanska Inicijativa za [REKOM](#) je tipičan primer. Rec je o regionalnoj inicijativi civilnog društva koja zagovara uspostavljanje regionalne komisije za istinu koja bi utvrdila činjenice o ratnim zločinima počinjenim na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. do 2001. godine i konačno rešila pitanje hiljada osoba koje se još uvek vode kao nestale.

Koalicija za REKOM je sprovedla obimne konsultacije sa udruženjima žrtava i ratnih veterana, nevladnim organizacijama, organizacijama mlađih i žena, verskim zajednicama, umetnicima, novinarima i brojnim drugim grupama iz redova civilnog društva na lokalnom, nacionalnim i regionalnom nivou. Ovaj konsultativni proces je u raspravu uključio i mnoge čiji se politički stavovi doživljavaju kao međusobno nepomirljivi ili isključivi, poput udruženja žrtava iz različitih etničkih zajednica. Na kraju, čitav proces je doveo do usvajanja nacrta statuta buduće komisije i prikupljeno je više od 500.000 potpisa građana koji podržavaju inicijativu. Koalicija je uspela čak i da prikupi deo dokumentacije na osnovu koje bi komisija mogla da radi. Međutim, budućnost REKOM-a sada zavisi od EU i njene spremnosti da preuzme vodeći ulogu u omogućavanju sledeće faze čitavog procesa – faze pregovora između vlada zemalja u regionu, neophodnih za uspostavljanje komisije.

REKOM je samo jedan od primera, odnosno načina na koji se od EU

traži da se angažuje u borbi za pravdu na lokalnom nivou. On ukazuje na specifičnu ulogu Unije u današnjim sukobima: jačanje mreža za pravdu i slabljenje mreža izgrađenih na sukobu. [Grupa za studije o ljudskoj bezbednosti](#) je kao ključno pitanje identifikovala potrebu za marginalizacijom mreža izgrađenih na sukobu (s obzirom na to da su se njihovi akteri pokazali veoma veštim u podrivanju evropske politike okončanja sukoba i izgradnje mira), kao i prisvajanju napora EU za potrebe sopstvene političke i ekonomski koristi ostvarene na štetu običnih građana. EU ima na raspolaganju instrumente kojima bi odgovorila na lokalne zahteve za rešavanje problema rasprostranjenih zloupotreba i kriminala. Koristeći ih, EU može da stvori i jedan alternativni izvor legitimnog političkog autoriteta i pridobije podršku građana za istinsku reformu.

Da li je EU u stanju to i da ostvari? Naša [studija](#), urađena za *Strateški pregled*, identifikovala je dva glavna izazova. Prvi se tiče politike EU u oblasti pravde, a drugi pojedinačnih iskustava njenih država članica koje oblikuju takvu politiku.

Veliki problem je to što EU ima tendenciju da posmatra pravdu isključivo kao pitanje principa, odnosno posvećenost etici i normama spoljne politike. Kada se doživljava kao nešto što je u suprotnosti sa strateškim interesima mira i stabilnosti, pravda često postaje predmet kompromisa i podređuje se ovim ciljevima. Na primer, EU često

vidi pravdu i mir kao sukobljene interese u mirovnim procesima. Pravljenje nagodbi sa počiniocima se posmatra kao pragmatična strategija za okončanje nasilja, ali kada se takvi uski mirovni sporazumi koriste za utvrđivanje pozicija mreža izgrađenih na sukobu unutar struktura vlasti – umesto da omoguće njihovu postepenu marginalizaciju – oni na kraju zapravo preuzimaju prostor za reformu ili ponovo otvaraju put u nasilje. To su bile neke od neželjenih posledica i sporazuma iz [Dejtona](#) i [Bona](#) o Bosni i Avganistanu.

Drugi razlog za marginalizaciju pravde u spoljnoj politici Unije tiče se iskustva njenih država članica. Uz Holokaust kao delimičan izuzetak, evropske države do sada nisu puno uradile na suočavanju sa sopstvenim nasleđem zloupotreba i nepravdi iz perioda rata i represivne vlasti u Evropi i njenim bivšim kolonijama. Tranzicija iz diktature u demokratiju koja je u južnoj i istočnoj Evropi pokrenuta kroz pregovore uključivala je pravdu u veoma ograničenoj meri (ako je uopšte i uključivala), kao što je, recimo, bio slučaj sa španskim „paktom čutnje“. U velikom delu istočne Europe to je omogućilo bivšim elitama da pretvore svoju političku moć u ekonomsku i otvorilo put za pljačku i kriminalizaciju u periodu nakon revolucija iz 1989. godine. Na sličan način, proces dekolonizacije nikada nije bio praćen priznanjima, pravnom zaštitom i odštetom, čak ni kada su u pitanju neke od najgrubljih zloupotreba iz kolonijalnog perioda, poput francuskih zločina u Alžиру.

Ovakva kombinacija amnestije i amnezije ne može da ponudi model za bavljenje savremenim sukobima. Njena mračna strana se sve više otkriva i u samoj Evropi, čija nerešena nasleđa zloupotreba i nepravdi iz prošlosti predstavljaju jedan od faktora aktuelnog uspona i jačanja neofašističkih, rasističkih, ksenofobičnih i drugih ekstremističkih pokreta i partija ekstremne desnice. U nekim delovima Evrope polako raste i „autoritarna nostalgija“ koja se hrani istorijskim revisionizmom i osporava demokratski poredak i sam projekat ujedinjene Evrope.

Naše istraživanje sugeriše da EU treba da počne da tretira pravdu kao prioritet, i interno i eksterno. Ona treba da ohrabruje države članice da se suoče sa svojom prošlošću i, istovremeno, stvori prostor za delovanje mreža i inicijativa za pravdu, ne samo u Evropi, već i van njenih granica. Slično kalibriran pristup je potreban i da bi se odgovorilo na problem ekonomskog kriminala čiji je veliki deo tranzicionog karaktera. Sukobi ostvaruju ogromne profite od ilegalne trgovine oružjem i drogom, krijumčarenja, šverca, prevara i korupcije, čime doprinose globalnom nelegalnom toku novca za koji se procenjuje da iznosi više od bilion dolara godišnje. Pranje novca stečenog kriminalnim aktivnostima pogoršava i uzroke i posledice postojećih nejednakosti. Ono hrani monetarizaciju politike podsticanjem političkih lidera da se povezuju za kriminalnim mrežama, što direktno utiče i na građane Evrope. Primer toga je, recimo, transformacija finansija

i imovine u gradovima kao što su London i Pariz u jedan od glavnih pokretača nejednakosti.

Nasilni sukob, zapravo, može da se posmatra i kao neka vrsta mehanizma za otimačku globalnu preraspodelu

moći i resursa. Pravda je ključna za slamanje takvog mehanizma i otklanjanje nekih od njegovih najštetnijih posledica.

Tekst je prvobitno objavljen na portalu www.openDemocracy.net

[Suđenja za ratne zločine - pregled]

*Prvostepeni postupci

Predmet Bosanski Petrovac – Gaj

Milan Dragišić [tereti se](#) da je, kao pripadnik Vojske Republike Srpske (VRS), 20. septembra 1992. godine u naselju Gaj u Bosanskom Petrovcu (BiH) ubio tri i pokušao ubiti tri bošnjačka civila.

Na glavnom pretresu 1. jula [ispitani su svedoci optužbe](#) Fadila Bašić, Vasva Hujić, Fedhija Kurtović, Suphija Butlić i Predrag Rokvić, od kojih je samo svedok Fadila Bašić videla optuženog da trči ulicom i puca, mada nije videla na koga, dok ostali svedoci nisu imali neposrednih saznanja o kritičnom događaju. Na glavnom pretresu 15. septembra [svedoci odbrane](#) Milorad-Mile Radošević, Željko Tubić

i Duško Karanović svedočili su o psihičkom stanju optuženog u vreme dopremanja tela njegovog poginulog brata (osveta bratovljevog ubistva smatra se motivom za izvršenje krivičnog dela), opisujući da je tada „vrištao“ i „kukao“ za poginulim bratom, te da je tokom izjavljivanja saučešća bio „izgubljen“ i odsutan.

Predmet Trnje/ Tërrnje

Pavle Gavrilović i Rajko Kozlina [terete se](#) da su, kao pripadnici Vojske Jugoslavije (VJ), 25. marta 1999. godine u selu Trnje/ Tërrnje (opština Suva Reka/ Suharekë, Kosovo) ubili 27 civila albanske nacionalnosti.

Na glavnom pretresu 6. juna [ispitani su svedoci](#) Aleksandar Stevanović, Bojan Gajić i Dragan Rajić, koji su bili pripadnici VJ u sastavu bataljona

kojim je komandovao optuženi Gavrilović. O kritičnom događaju svedok Rajić nije imao neposrednih saznanja. Svedok Gajić, kao očevidec događaja, teretio je optuženog Kozlinu za ubistvo jednog starijeg čoveka, a posredno ga je teretio i za učešće u ubistvu grupe civila u jednom dvorištu. Svedok Stevanović naveo je da je samo stigla naredba „od nekog višeg“ da se u selu Trnje/Tērrnje sve kuće zapale i da se svi pobiju, da se u selu pucalo na sve strane, da je video kako vojnici pucaju u civile, te da su se nakon dva dana sa optuženim Kozlinom vratili u selo da pokupe leševe.

Predmet Doboj

Dušan Vuković [tereti se](#) da je, kao stražar u Okružnom zatvoru u Doboju, u periodu od maja 1992. do marta 1993. godine više lica lišenih slobode, zajedno sa drugim stražarima telesno povređivao i psihički mučio, zbog čega su zatvorenici trpeli velike fizičke i psihičke patnje, a jedan od njih je i preminuo od zadobijenih povreda.

Na glavnom pretresu 14. jula [optuženi je negirao](#) izvršenje dela za koje se tereti. Na pretresu 11. oktobra [svedok](#) Mustafa Kovačević, koji je u kritičnom periodu bio u zatvoru, naveo je da je video kako optuženi tuče jednog zatvorenika.

Predmet Ključ-Kamičak

[Marko Pauković](#) i [Dragan Bajić](#) terete se da su, kao vojni policajci VI Sanske brigade VRS, 10. oktobra 1992. godine u mestu Kamičak (opština Ključ, BiH) ubili pet bošnjačkih civila.

Na glavnom pretresu 8. septembra [optuženi su negirali](#) izvršenje dela za koje se terete. Optuženi Dragan Bajić naveo je da kritičnog dana nije bio u mestu Kamičak jer se u tom periodu nalazio na bolovanju nakon povreda zadobijenih na ratištu tokom avgusta 1992. godine. Optuženi Marko Pauković naveo je da je sa meštanima Kamička bio u dobrim odnosima, a da su ovaj postupak „iskonstruisali pravosudni organi BiH“.

Predmet Bratunac

Dalibor Maksimović [tereti se](#) da je 9. maja 1992. godine, kao pripadnik VRS, u mestima Repovac i Glogova (Bratunac, BiH) zajedno sa NN pripadnicima VRS ubio četiri Bošnjaka, dok je dve Bošnjakinje držao u ropstvu, a jednu više puta silovao.

Na glavnom pretresu 29. juna [optuženi je negirao](#) izvršenje krivičnog dela za koje se tereti, navodeći da je u kritičnom periodu,

kao pripadnik VRS bio na položaju koji je od mesta događaja udaljen oko 10 kilometara. Na pretresu 9. septembra svedočila je, kao zaštićeni svedok VS 1, jedna oštećena, koja je detaljno opisala kako ju je optuženi silovao i kako je ubio četiri civila Bošnjaka. Na pretresu 5. oktobra svedočile su supruga i kći jednog od ubijenih Bošnjaka. Kao očevici događaja ove svedokinje su opisale kako je ubijen njihov suprug/otac i opisale osobu koja je to učinila, a čiji opis odgovara opisu optuženog kakav je dala i zaštićena svedokinja VS 1.

Predmet Bosanska Krupa

Ranka Tomić tereti se da je sredinom jula 1992. godine u mestu Radić (opština Bosanska Krupa, BiH), kao starešina „Fronta žena Petrovac“ pri Petrovačkoj brigadi VRS, zajedno sa drugim pripadnicama, ratnu zarobljenicu, bolničarku V Korpusa Armije BiH, mučila, prema njoj nečovečno postupala, nanosila joj velike patnje i povređivala telesni integritet, te učestvovala u njenom ubistvu.

Na glavnom pretresu 14. oktobra optužena je negirala izvršenje krivičnog dela za koje se tereti. Navela je da je za čitav događaj saznala tek nakon što je pozvana na ispitivanje, te da je u vreme kritičnog događaja bila u Beogradu.

Posmrtni ostaci ubijene bolničarke, Karmen Kamenčić, pronađeni su 2015. godine, nakon dvadesetogodišnje potrage (@bihac.net)

Predmet Ključ-Šljivari

Milanko Dević tereti se da je kao pripadnik VRS, sa još dvojicom vojnika, u drugoj polovini jula 1992. godine u mestu Šljivari (opština Ključ, BiH) ubio jednog bošnjačkog civila.

Na glavnom pretresu 21. oktobra optuženi je negirao izvršenje dela za koje se tereti. Naveo je da je kao pripadnik VRS u kritično vreme bio na drugoj lokaciji, odnosno da je sa svojom jedinicom bio na području opštine Vakuf. Ispitani su svedoci Fikret i Hikmet Šljivar, sinovi ubijenog Ismeta Šljivara, koji su naveli da nemaju neposrednih saznanja, ali da im je Luka Polić rekao da je optuženi ubio njihovog oca. Svedok Siniša Obradović naveo je da je od Bogdana Šobota takođe čuo da je optuženi ubio Šljivara, dok je svedok Semir Šljivar bio očevidac kada su optuženi, Bogdan Šobot i još jedan, njemu nepoznat vojnik odveli njegovog strica Ismeta.

*Ponovljeni postupci

Predmet Ćuška/ Qushk

Toplica Miladinović i još 12 okrivljenih terete se da su, kao pripadnici 177. vojnoteritorijalnog odreda Peć/Pejë, tokom aprila i maja 1999. godine u selima Ljubenić/Lubeniq, Ćuška/Qushk, Pavljan/Pavlan i Zahać/Zahaq (opština Peć/Pejë, Kosovo) ubili najmanje 109 albanskih civila.

Silos u kojem je bila smeštena vojska i minske polje na kojem su ubijeni civili (© Fond za humanitarno pravo)

*Prvostepene presude

Predmet Gradiška

Goran Šinik tereti se da je, kao pripadnik VRS, 2. septembra 1992. godine, u mestu Bok Jankovac (BiH) ubio Marijana Višticu, civila hrvatske nacionalnosti.

Predmet Lovas

Milan Devčić i još devet optuženih terete se da su, kao pripadnici JNA, formacije „Dušan Silni” i lokalne vlasti, tokom oktobra i novembra meseca 1991. godine u Lovasu (Hrvatska) lišili života 44 civila hrvatske nacionalnosti.

Dokazni postupak nastavljen je 19. jula i 23. septembra, tokom kojih ročišta je vršen uvid u dokumentaciju koja se nalazi u spisima predmeta.

Tokom 12. septembra i 6. oktobra TRZ i odbrana su izneli završne reči. TRZ je analiziralo izvedene dokaze i ocenilo da je tokom postupka u celosti dokazana optužnica, te je predložilo sudu da optuženog oglasi krivim i osudi na kaznu zatvora u trajanju od 9 godina. Odbrana je zastupala stanovište da TRZ nije ponudilo ni jedan valjan dokaz da je optuženi izvršio krivično delo za koje se tereti, i predložila da isti bude oslobođen od krivične odgovornosti.

Viši sud doneo je 13. oktobra presudu kojom je optuženog oslobođio od optužbe, našavši da TRZ tokom

postupka nije dokazalo navode iz optužnice.

Predmet Bosanski Petrovac

Nedeljko Sovilj i Rajko Vekić terete se da su, kao pripadnici VRS, 21. decembra 1992. godine na lokalnom putu Jazbine–Bjelaj (Bosanski Petrovac, BiH), u šumi zvanoj Osoje ubili jednog bošnjačkog civila.

Tokom glavnog pretresa u ponovljenom postupku 30. juna ispitana je svedokinja Vera Radošević, na okolnost vremena stradanja

njenog pokojnog brata, koji je bio prijatelj optuženih, što je TRZ ocenilo kao motiv za izvršenje dela. Ona je potvrdila da je njen brat Zoran Škorić stradao u decembru 1992. godine, te da je krajem istog meseca i sahranjen. Nakon ovog svedočenja, TRZ i branioci optuženih izneli su završne reči u kojima je TRZ ocenilo da je tokom postupka dokazano da su optuženi počinili delo za koje se terete i predložilo sudu da ih oglasi krivim i osudi na kazne zatvora u trajanju od po 10 godina, dok su branioci ocenili da nema dokaza koji potkrepljuju optužnicu i predložili donošenje oslobođajućih presuda.

Viši sud doneo je 19. jula presudu kojom je optužene oglasio krivim i osudio ih na kazne zatvora u trajanju od po 8 godina.

Fond za humanitarno pravo

Dečanska 12
11000 Beograd, Srbija

Tel: +381-11-3349-600
+381-11-3349-766
+381-63-210-536

e-mail: office@hlc-rdc.org
www.hlc-rdc.org

Društvene mreže:

- @FPHLC #towardsJUSTICE
- fond.za.humanitarno.pravo
- Fond za humanitarno pravo

